

**Varbergs
kommun**
BARN & UTBILDNING

Kansliet
Nils Johansson, 0340-885 83

RAPPORT
2015-11-30

1 (18)
Dnr: BUN 2015/0611

Mål och kvalitet i förskolan 2015

- Kommunövergripande rapport angående mål och kvalitet i Varbergs förskolor
2015

Elisabeth Svennerstål Jonsson
Förvaltningschef

Agneta Svenberg
Chef förskoleverksamhet

Maria Wirén
Utvecklingschef

BARN- OCH UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

2015-11-30

\\asfc01\home\$\nijo005\Mina Dokument\2015_Förskolan\Mål och kvalitet i förskolan 2015.docx

POSTADRESS	BESÖKSADRESS	TELEFON	ORGANISATIONSNR.	E-POSTADRESS
Varbergs kommun	Norrgatan 25	0340-880 00	212000-1249	bun@varberg.se
432 80 Varberg	Varberg	0340-889 20		WEBBPLATS www.varberg.se

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Metod	6
1.2.1 Föräldraenkät – <i>Tyck till om ditt barns förskola</i>	6
1.2.2 BRUK	7
1.2.3 Aktionsforskning	7
1.2.4 Övergripande analysarbete	8
1.3 Urval	8
2 Kvalitet i förskolan	8
2.1 Föräldraenkät	9
2.2 BRUK	9
2.3 Aktionsforskning	11
2.4 Analysarbete på enheten	12
2.4.1 Systematisering	12
2.4.2 Dokumentation	13
2.5 Vad är kvalitet i förskolan?	14
2.5.1 Medvetenhet hos pedagogen	14
2.5.2 Att synliggöra progression	14
2.5.3 Flexibilitet	14
3 Fokus framåt	15
3.1 Pilotprojekt; Budskap i bild och text	16
3.1.1 Inledning och bakgrund	16
3.1.2 Levande läsning	16
3.1.3 Syfte	17
3.1.4 Mål	17
3.1.5 Genomförande	17
3.1.6 Medverkande	17
4 Referenser:	18

Sammanfattning

Forskning visar på att ett barns inlärningskapacitet är som mest påverkbar under de fyra första levnadsåren samt att en förskola som håller hög pedagogisk kvalitet stimulerar barnens utveckling på ett sådant sätt att barnet och senare eleven gynnas flera år in i grundskolan. Vidare beskrivs hur dessa positiva effekter förstärks ytterligare hos barn med lågutbildade föräldrar vilket tydliggör förskolans kompensatoriska uppdrag.

Det systematiska kvalitetsarbetet i Varbergs kommunala förskolor består till stor del av två avstämningspunkter i form av en föräldraenkät (Tyck till om ditt barns förskola) samt en självskattningsmatris (BRUK). Dessa och ytterligare utvecklingsarbete innefattas i de för verksamheten huvudsakliga systematiska kvalitetsarbetet i form av aktionsforskning.

I Varbergs kommunala förskolor finns idag fler än 130 av Göteborgs universitet utbildade aktionsforskare. Dessa arbetar med avstamp dels i aktuell forskning men också i sin egen kompetens som förskollärare och utifrån verksamhetens behov för att tillsammans med övrig personal utveckla och förbättra verksamheten.

Centrala moment i aktionsforskningsarbetet är att som pedagog ställa frågor till den egna praktiken, iscensätta en aktion, följa processen systematiskt samt reflektera över vad som sker. Processen avslutas med dokumentation. Den kunskap om den egna praktiken, som man på så sätt får, utgör

grund för ett fortsatt utvecklings- och förbättringsarbete.

I samtal med förskolechef framkommer att det varierar mellan förskolorna till vilken grad man lyckats systematisera sitt kvalitetsarbete. Framför allt efterfrågas av förskolechef ett större djup i pedagogens analys och reflektion. I dagsläget syns i reflektion, analys och dokumentation framför allt en beskrivning av *vad* som görs, snarare än *varför* och vilka förväntade och faktiska förändringar som syns i barnets utveckling och lärande.

Aktionsforskning är kvalitetsarbete, men det är inte på egen hand en väg till hög kvalitet. Förskolechefens ledarskap är avgörande för att god aktionsforskning ska sprida högre kvalitet i hela verksamheten. I ledarskapet finns verktyg för styrning så som vilket fokus som ska läggas i förskolans kvalitetsarbete, organisation, mm. Det finns dock konsensus bland både förskolechef och förskolepedagoger att det i verksamheten är en utmaning att få till gemensam avsatt tid för det kollegiala lärandet som är en av faktorerna som leder till bättre systematik och positiv utveckling i kvalitetsarbetet. Det krävs kreativa lösningar och en flexibel verksamhet samt framåt en spridning på hur kvalitetsarbete i förskolan bedrivs på bästa sätt.

Förskolechef har tillsammans med förvaltning analyserat vad som utmärker en förskola med hög kvalitet. Det som framkom var bland annat en förskola med pedagogiskt medveten personal, flexibel verksamhet som formas efter barnens

behov och intressen men också för att skapa utrymme i form av tid till gemensam analys i arbetslaget. En förskola av hög kvalitet kan också beskriva det enskilda barnets progression samt på vilket sätt det enskilda barnet lär. Vidare har verksamheten i sin dokumentation en analys som på djupet beskriver varför man valt specifika arbetsmetoder/arbetsätt och vilken effekt som förväntats/upplevts som direkt följd av desamma.

Det finns flera områden där ytterligare fokus kommer läggas framåt för än högre kvalitet i Varbergs kommunala förskolor för att utmana och utveckla barn och pedagoger. Bland annat kommer förskolorna arbeta vidare med att synliggöra barnets progression, med matematiklyft och språkutveckling, med anpassning av lärmiljön samt med att aktionsforskningen ska vara en levande del i hela verksamheten.

1 Inledning

Det är viktigt för förskoleverksamheten i Varbergs kommun att förtydliga vad kvalitet i förskolan betyder i praktiken. Det för att verksamheten systematiskt och kontinuerligt ska kunna utvärderas, förändras och förbättras för att utmana barnets utveckling och lärande.

Följande är en rapport över den övergripande analys av det systematiska kvalitetsarbetet i den kommunala förskolan, som Barn- och utbildningsförvaltningen i Varberg genomfört gemensamt med förskolecheferna. I analysen formuleras vad begreppet kvalitet betyder i förskolan i Varberg samt hur samma kvalitet kan dokumenteras som grund till förändring. Vidare presenteras flera faktorer som bidrar till god kvalitet samt områden där ytterligare fokus behövs för att höja kvaliteten ytterligare.

1.1 Bakgrund

Vad innebär kvalitet i förskolan? Än råder ingen konsensus i forskningsvärlden kring en entydig definition av begreppet. Men i OECD-rapporten *Starting Strong III*¹ med fokus på barn i förskoleålder pekar en sammanställning av aktuell forskning på att barnets utveckling är den viktigaste variabeln när det gäller att avgöra kvalitet i förskoleverksamhet.

Forskningen (översatt, sammanställd och satt i nordiskt perspektiv i skriftserien *Forskning i korthet*²) beskriver hur återkommande studier visar på att barns inlärningskapacitet är som mest påverkningbar under de fyra första levnadsåren. Samt att barn som tar del av förskoleverksamhet med hög kvalitet lyckas bättre vad gäller språklig och matematisk utveckling. Den senare är en tendens som samtidigt är tydligast bland barn med lågutbildade föräldrar. Professor Kathy Sylva vid universitetet i Oxford och hedersdoktor vid Göteborgs universitet har tillsammans med fyra kollegor i en studie³ följt fler än 3000 barn från tre år ålder och i första hand fram till elva år ålder. (Senare utökades studien upp till fjorton års ålder.) Studiens slutsats är att en förskola av hög kvalitet är nyckeln till att barn lyckas bra i skolan. Sylva menar att i en förskola av hög kvalitet får barnet en omvårdnad som ger dem möjlighet att bli självständiga individer som kan utveckla sin egen förmåga att lära. Att lära in fakta och färdigheter är sekundärt.

I studien jämfördes också utvecklingen mellan barn i förskolan och 300 barn som vistades hemma mellan tre till fem års ålder. Slutsatsen blev att föräldrarnas utbildning, arbete och möjlighet att ge barnet en stimulerande miljö hade en stor betydelse för hur barnet sedan skulle klara sig i skolan.

¹ OECD (2011)

² Forskning i korthet (2014)

³ Alerby, Arnquist, Backman, Sylva, m.fl (2012)

”Förskolor med hög kvalitet har positiv effekt på barns lärande ända upp till elva års ålder. Men det är inte bara så att barn som gått i dessa förskolor får ett försprång som de bibehåller: deras lärande accelererar dessutom mer.”⁴

”Kathy Sylva konstaterade att barn med välutbildade föräldrar alltid klarar sig (..)”⁵

Sylvas forskning om vikten av en kvalitativ förskola för ett barns utveckling upp genom grundskolan, samt förskolans kompensatoriska uppdrag att förebygga skillnader i förutsättningar för barn, fick den brittiska regeringen att göra pre-school som tidigare hade varit avgiftsbelagt för tre till femåringar helt avgiftsfritt.

Även i den svenska skollagens första kapitel 4 § beskrivs förskolans och skolans kompensatoriska uppdrag:

”Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.”

Enligt skolverkets allmänna råd *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*⁶ syftar det systematiska kvalitetsarbetet till att de nationella målen för verksamheten ska uppfyllas. Det vill säga bland annat att uppfylla det kompensatoriska uppdraget. Vidare menar Skolverket att syftet är att skapa delaktighet och dialog om måluppfyllelsen och om orsakerna till eventuella brister för att ständigt förbättra verksamheten.

1.2 Metod

Det systematiska kvalitetsarbetet i Varbergs kommunala förskolor består av flera delmoment som i denna rapport sammanställs till en kommunövergripande helhet.

Kvalitetsarbetet på den enskilda förskolan varierar i viss mån men en majoritet av förskolorna tar sin utgångspunkt i föräldraenkäten *Tyck till om ditt barns förskola*, självskattningsverktyget BRUK samt i aktionsforskning och aktionsforskningsrapporter. Vidare kopplar man dessa tre till läroplan och Barn- och utbildningsnämndens övergripande mål för verksamheten.

1.2.1 Föräldraenkät – *Tyck till om ditt barns förskola*

I föräldraenkäten får målsmän svara för hur de upplever sitt barns förskola. Frågorna rör bland annat upplevelsen av trygghet, upplevelsen av bemötande och upplevelsen av delaktighet. Resultatet analyseras på enheten. Men också övergripande tillsammans med det geografiska teamet och kommunövergripande tillsammans med förvaltningen under barn- och

⁴ Sylva (2012)

⁵ Alerby, Arnquist, Backman, Sylva, m.fl (2012)

⁶ Skolverket (2012)

elevhälsarådslaget. Resultatet i form av framgångsfaktorer och utvecklingsområden presenteras i en rapport till Barn- och utbildningsnämnden⁷.

1.2.2 BRUK

BRUK (Bedömning, Reflektion, Utveckling, Kvalitet) är ett av Skolverket framtaget verktyg för självskattning av kvaliteten i samtliga läroplansstyrda verksamhetsformer. Självskattningen görs med hjälp av indikatorer och kriterier framtagna med utgångspunkt i de nationella styrdokumenterna. Syftet är att synliggöra arbetsformer och processer i förhållande till verksamheten, läroplanens övergripande avsnitt och kopplingen mellan kunskaper och värden samt motivera och inspirera verksamheten till att höja kvaliteten ytterligare.

BRUK-matrisen är unikt utformad för varje verksamhetsform och vidare indelad i fyra "kapitel" formulerade efter läroplanens struktur. Dessa är vidare indelade i ytterligare indikatorer. (De fyra kapitlen samt indikatorer beskrivs utförligare i kapitel 3.2.)

I Varbergs förskolor används BRUK praktiskt oftast genom att arbetslaget skattar sig själva gemensamt. Förskolechef sammanställer sedan materialet för hela enheten som sedan analyseras gemensamt med pedagogerna. Slutsatsen blir underlag för framtida prioriterade förbättringsområden.

1.2.3 Aktionsforskning

Redan 2007 påbörjade Varbergs kommun ett långsiktigt systematiskt kvalitetsarbete genom aktionsforskning. Ett första steg var en uppdragsutbildning om aktionsforskning från Göteborgs universitet till en grupp förskollärare i kommunen. Sedan dess har utbildningen genomgått nya förskollärare varje år och nu finns över 130 aktionsforskningsutbildade förskollärare i Varbergs kommunala förskolor.

Aktionsforskning kan ses som ett sätt att få kunskap om sin egen praktik och därigenom förutsättningar för att förändra densamma. Utgångspunkten tas i den praktiska verksamheten. Aktionsforskning innefattar alltså en relation mellan tänkandet om och handlandet i praktiken.

Centrala moment i aktionsforskningsarbetet är att som praktiker ställa frågor till praktiken, iscensätta en aktion, följa processen systematiskt samt reflektera över vad som sker. Processen avslutas med dokumentation. Den kunskap om den egna praktiken, som man på så sätt får, utgör grund för ett fortsatt utvecklings- och förbättringsarbete.

Aktionsforskning i praktiken kan beskrivas som en spiral (se bild) där de olika delarna hakar i varandra i en

⁷ BUN 2015/0428

pågående process. Denna process kan delas upp i ett antal moment som vart och ett beskrivs utförligt under nedanstående länkar. Det är dock viktigt att understryka att aktionsforskning inte kan reduceras till en teknisk metod.

I Varbergs kommuns förskolor har varje förskolechef utsett en aktionsforskningshandledare. Denne ska främja aktionsforskningsarbetet på förskolorna inom ansvarsområdet genom att stödja förskolechefen och arbeta för att aktionsforskningen ska genomsyra hela verksamheten.

1.2.4 Övergripande analysarbete

Tidigare har varje förskolechef årligen skickat in en skriftlig sammanställning av sitt ansvarsområdes kvalitetsarbete till förvaltningen som sammanställt dessa vidare för presentation till Barn- och utbildningsnämnden. För att öka kvaliteten i dokumentationen samt för att korta kommunikationsvägen mellan verksamhet och beslutsfattare reformerades för läsåret 2014/15 inrapporteringsrutinen och ersattes med kvalitetsdialoger. En gemensam dialog där förvaltning i form av verksamhetschef för förskolan, utvecklingschef samt kvalitetsstrateg tillsammans med förskolechef reflekterar kring verksamheten gemensamt. Genom bättre kommunikationsvägar skapas en djupare relation och på så sätt större förståelse och högre kvalitet i den kommunövergripande kvalitetspresentationen.

1.3 Urval

Rapporten är fokuserad på kommunal förskoleverksamhet. Inom det urvalet är alla förskolor i Varbergs kommun representerade.

2 Kvalitet i förskolan

Varbergs kommunala förskoleverksamhet består av femtiofem förskolor fördelade på tjugo förskolechefer. Verksamheten rymmer i dagsläget drygt 3000 barn.

Alla enheter arbetar för att koppla det praktiska arbetet till läroplanen som beskriver vad som krävs av kvalitetsarbetet i förskolan;

”Förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas.”⁸

Vidare arbetar Varbergs kommuns förskolor i stor utsträckning för att forma verksamheten efter de mål som ställts upp av barn- och utbildningsnämnden för 2016-2018.

⁸ Skolverket (2010)

Exempel ur Barn- och utbildningsnämndens mål:

”Förskolan ska erbjuda en trygg omsorg där verksamheten utgår från en helhetssyn på barnet och barnets behov så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet”⁹.

Verksamheten är omfattande och val av kvalitetsstrukturer skiljer sig mellan de olika enheterna. Det finns även variationer mellan enheter eller avdelningar gällande hur långt man kommit med att systematisera sitt kvalitetsarbete. Nedan följer alltså inte en beskrivning av den enskilda enheten utan enbart mer överliggande strukturer som gäller generellt för Varbergs kommuns förskolor.

2.1 Föräldraenkät

Föräldraenkäten, *Tyck till om ditt barns förskola*, är en viktig del i det årliga kvalitetsarbetet i förskolan. Den analyseras tvärprofessionellt på en kommunövergripande nivå under barn och elevhälsarådslaget. Mer information om föräldraenkäten och tillhörande analys presenterades i rapporten ”Tyck till om ditt barns förskola – Analys av föräldraenkät i förskolan 2014/15”¹⁰ och beskrivs därför inte närmare här.

Att tillägga är hur föräldraenkäten används i det systematiska kvalitetsarbetet i verksamheten på enheten;

Då flera förskolechefer har tillträtt, eller tagit över för dem nya enheter, sedan årsskiftet 2014/15 har föräldraenkäten givit en god första inblick i upplevelsen hos målsman. Enkätsvaren är en av flera indikatorer på upplevelsen från brukaren. På flera enheter har pedagogerna gemensamt analyserat svaren för att finna utvecklingsområden och framgångsfaktorer. Fokus i analysen av enkäten ligger framför allt på bemötande och delaktighet. Flera enheter arbetar med att på ett bättre sätt synliggöra det pedagogiska arbetet för målsman. Att genom ett professionellt bemötande och bättre förmedling av verksamheten skapa insyn i vad förskoleverksamhetens syfte och mål är. Föräldraenkäten är en tydlig indikator även där och kan följas upp år för år.

2.2 BRUK

Ytterligare en fast punkt i det systematiska kvalitetsarbetet är BRUK. Förskolechef beskriver flera fördelar med verktyget. Till en början ger det pedagogen en arena för självreflektion. Det finns ett mervärde i att reflektera efter en matris utformad utanför verksamheten och som är kopplad till läroplanen i jämförelse en reflektion utan tydliga ramar. Med en självskattning som ramar in i BRUK förenklas en professionell bedömning och pedagogen kan enklare lämna personanknutna åsikter.

⁹ BUN 2015/0328

¹⁰ BUN 2015/0428

BRUK är också ytterligare ett instrument för förskolechef att få inblick i pedagogens och/eller avdelningens bedömning av sin egen praktik. För att påbörja ett gemensamt systematiskt kvalitetsarbete kan BRUK bland annat visa på om avdelningen/enheten har ett gemensamt utgångsläge eller om upplevelsen skiljer sig mellan pedagogerna eller mellan pedagoger och förskolechef. Vidare kan förskolechef jämföra pedagogens upplevelse av verksamheten i BRUK med målsmans upplevelse i *Tyck till om ditt barns förskola*-enkäten och därigenom se om upplevelsen är densamma eller om den på vissa punkter skiljer sig. Därigenom kan ett fokusområde för fortsatt utvecklingsarbete formas.

Som beskrevs ovan i kapitel 2.2.2 är BRUK-matrisen unikt utformad för varje verksamhetsform och vidare indelad i fyra fokusområden som sedan är indelade i ytterligare indikatorer. De fyra övergripande områdena för förskolan är:

1. Varje förskolas utveckling.
2. Normer, värden och inflytande.
3. Kunskaper, utveckling och lärande.
4. Övergång, samverkan och omvärld

BRUK är utformat så att varje användare kan välja fritt vilken del, alternativt vilka delar, som ska ligga till grunden för skattningen i verksamheten. De indikatorer som förskolechef väljer att använda i verksamheten är kopplad till verksamhetens utvecklingsområden. Följande områden och indikatorer används generellt; 1.1 Systematiskt kvalitetsarbete, 2.3 Främja lika rättigheter och möjligheter samt förebygga trakasserier och kränkande behandling, 2.5 Barns delaktighet, inflytande och ansvarskänsla, 3.5 Kreativitet, nyfikenhet och problemlösning samt 3.10 Dokumentera och analysera verksamheten.

Flera förskolechefer berättar om hur det genom BRUK byggs upp en vana av analys och reflektion. Genom att lägga upp en struktur där pedagogen tydligt kan följa BRUK över tid, det vill säga jämföra sin upplevelse av verksamheten nu med upplevelsen för ett eller ett par år sedan, belyses utveckling och skapar sammanhang i det systematiska kvalitetsarbetet. Förskolecheferna vittnar också om att större vana vid reflektion skapar mer djup i analysen.

En tendens i BRUK är att pedagoger som i förskolechefens uppfattning har en högre pedagogisk medvetenhet skattar sig lägre än pedagoger som uppfattas ha en lägre pedagogisk medvetenhet. Högre professionalism i arbetslaget verkar främja ett självkritiskt och självreflekterande synsätt.

2.3 Aktionsforskning

Aktionsforskning är ett övergripande förhållningssätt genom vilket det systematiska kvalitetsarbetet genomförs. Det fokus, den medvetenhet och den fördjupade vanan av analys och reflektion som skapas i och med aktionsforskningen ger högre kvalitet i mötet mellan pedagog och barn.

Aktionsforskningen lägger med professionellt stöd från Göteborgs universitet¹¹ fokus vid ett visst område, utvalt av aktionsforskaren efter lokaliserat behov i verksamheten. Med stöd från forskning, läroplan men också förskollärarens egen kompetens granskas området på djupet. Förskolechef ser tydligt en ökad pedagogisk medvetenhet hos pedagogerna och en förändring i praktiken för barn och verksamhet, till följd av aktionsforskningen.

Förskolechef menar att aktionsforskning påverkar yrkeskåren generellt och skapar ett gemensamt vi-tänk. Den lägger fokus på pedagogens reflektion och analys av sin egen betydelse och lärmiljöns påverkan på gruppen och barnets utveckling och lärande. Infallsvinkeln blir som ett gemensamt förhållningssätt pedagogerna kan samlas kring.

Det är med aktionsforskning som med allt kvalitetsarbete, det varierar mellan enheterna hur

långt arbetet nått. Det är en viktig del i förskolechefens roll som ledare att ha förmågan att driva, utmana och stödja arbetet för att vända den nervositet som kan uppstå vid införandet av ett nytt begrepp och en ny arbetsmetod till ett självförtroende för den egna utvecklingskapaciteten. Ansvar för att innefatta hela verksamheten och bygga trygghet ligger dock inte bara hos förskolechefen utan måste även stöttas av förskolepedagoger med mer vana av vetenskaplig analys, dokumentation och systematiskt utvecklingsarbete.

Att Varbergs förskolor nu haft aktionsforskning i fokus under flera års tid ger legitimitet och visar på långsiktighet och uthållighet och främjar arbetet med att få med alla pedagoger på alla enheter. Vidare kan förskolechef se tendenser till en djup förståelse som förbättras ytterligare över tid med vana och allt större självförtroende. Den större erfarenheten av analys som aktionsforskningen ger skapar över tid en tydligare och naturligare koppling till forskning, läroplan och mål i den dagliga verksamheten.

Aktionsforskningen hjälper verksamheten att utkristallisera ett område med ett behov av förändring. Därefter genomförs en aktion, det vill säga en förändring i den ordinarie strukturen för att se vilken påverkan som ges. Flera olika aktioner kan utföras för att finna lämpligast

¹¹ www.gu.se (2015)

struktur. Därefter ser man hur denna nya struktur stämmer in med uppdraget formulerat i nämndens verksamhetsmål och läroplan. Aktionsforskningen är alltså strategiskt kvalitetsarbete ur ett "bottom-up"-perspektiv.

Aktionsforskningen ligger som ett raster kring kvalitetsarbetet i förskolan. Men det leder inte automatiskt till hög kvalitet. Som beskrivs ovan är ledarskapet en viktig del i att få aktionsforskningen levande i hela verksamheten. Förskolechefen i förhållande till pedagogen och pedagogens förhållande till barnet är avgörande för en förskola med hög kvalitet. Det ligger inom ledarskapet att få aktionsforskningen levande i hela verksamheten. Det genom att skapa förutsättningar och lägga vikt vid aktionsforskningen i de olika kvalitetsarenorna i förskoleverksamheten. Genom att förtydliga arbetet och på så sätt förebygga oro. Genom att lämna utrymme för diskussion och visa på hur aktionsforskningen inte behöver vara ytterligare en arbetsuppgift utan ska integreras i det vanliga arbetet.

En arbetsmetod som för förskolechef visat sig framgångsrik är att använda sig av aktionsforskning för att granska sitt eget ledarskap.

2.4 Analysarbete på enheten

2.4.1 Systematisering

Det varierar med vilken struktur och i vilken frekvens personalen på enheter/avdelningar möts för kvalitetsarbete. Vissa har en gemensam dag/halvdag som avstamp för året, andra har avsatt tid varje vecka eller varje månad. Det är viktigt att som förskolechef skapa en praktisk och tydlig struktur med avsatt tid för att pedagogerna ska kunna lämna den ordinarie verksamheten för att på ett övergripande plan kunna analysera, utvärdera och planera utveckling för verksamheten. Förskolan skiljer sig från skolan då barn i mycket högre utsträckning är i verksamheten hela tiden den hålls öppen. Det krävs kreativa lösningar för att kunna komma ifrån för gemensam kvalitetstid. Vissa enheter har lyckats bättre med det än andra och dessa lösningar behöver spridas kollegialt. Ett framgångsrikt exempel på medel som skapar utrymme för gemensam kvalitetstid är kvalitetsavlösare. Att ta in extra pedagoger som tillfälligt tar över verksamheten och därmed ger de ordinarie pedagogerna möjlighet till avsatt tid för gemensam diskussion med fokus på utvecklingsarbete.

Det finns flera arenor där kvalitetsarbetet ligger i fokus på enheterna. Under APT, arbetslagsmöte, pedagogiskt forum m.fl. Förskolechef ser fördel med att i viss grad vara en aktiv del i dessa mötesforum för att skapa en struktur samt lägga ett korrekt fokus men belyser samtidigt hur viktigt det kan vara att ta ett steg tillbaka för att låta pedagogerna själva sköta diskussionen och på så sätt få kvalitetsarbetet mer förankrat bland pedagogerna. På vissa enheter väljer förskolechef att lägga kvalitetsmöten så att man kan ha dem tvärpedagogiskt med personal från olika avdelningar/enheter. På så vis skapas kollegialt lärande, öppnas kommunikationsvägar och det blir samtidigt lättare att hålla fokus på kvalitetsarbetet istället för att falla in i diskussioner om det dagliga arbetet på avdelningen.

Förskolechef ser mycket positivt på de arenor som finns för kvalitetsarbete. De skapar en god och utvecklande diskussion samt över tid en allt högre vana vid analys. Flera enheter önskar möjlighet att utöka den gemensamma kvalitetstiden ytterligare.

2.4.2 Dokumentation

En viktig del i allt kvalitetsarbete är tydlig dokumentation som reflekterar på djupet och lägger grund för fortsatt utvecklingsarbete. För att beskriva ett nuläge, belysa utvecklingsidén och jämföra slutresultat med utgångsläge.

Det kan i verksamheten finnas en viss ovana vid att föra kontinuerlig dokumentation. Det viktiga för förskolechef är då att förtydliga följande;

- Dokumentation är inte att producera text.
→ Dokumentation kan vara text, men det finns inget mervärde i kvantitet. Ibland kan en mening vara fullgod dokumentation.
- Dokumentation kan vara annat än text.
→ En bild, en film, en tankekarta, m.m. är också former av dokumentation.
- God dokumentation underlättar arbetet och är ett stöd för verksamheten både internt och externt i exempelvis kommunikation till förälder. God dokumentation är inte en fristående arbetsuppgift utan en del av den ordinarie verksamheten.

Det finns i Varbergs kommuns förskola flera strukturer för dokumentation. Veckobrev, månadsdokumentation, aktionsforskningsrapporter, BRUK-analyser osv. Det skiljer sig i vilken mån förskolechef begär in dokumentation veckovis eller månadsvis. På samma sätt skiljer formatet sig där vissa arbetar utifrån mallar för inrapportering och ser fördelar med likvärdighet som kan jämföras över tid. Eller mer öppna format som lämnar förskolepersonalen att själva formulera fokus och ramar utefter aktuell status i verksamheten idag.

Förskolechef beskriver hur förskolan i Varbergs kommun dokumenterar verksamheten kontinuerligt. Förskolechef ser också att verksamheten, med tydlig positiv påverkan från aktionsforskningen över tid skapat en allt större vana att i dokumentation koppla observation till läroplan och/eller forskning.

Utvecklingsområdet är att skapa ett större djup i analys och reflektion. Det är relativt generell upplevelse hos förskolechef att mycket av den dokumentation som produceras i verksamheten fastnar i att beskriva vad som görs på enheten snarare än att beskriva varför det görs, vilken pedagogisk effekt som planeras eller som kan utläsas. Framför allt är barnets progression i sin utveckling och i sitt lärande, svår att beskriva och därmed dokumentera. För att få en djupare reflektion från personalen möter förskolechef dokumentation med följdfrågor. Förskolepersonalen är ofta medveten om "varför" men ovana att beskriva det. Med följdfrågor läggs fokus på en djupare reflektion och över tid skapas vana hos pedagogen att utan uppmaning själv reflektera djupare kring arbetsmetoder, progression eller liknande i dokumentationen.

Även återkoppling till tidigare producerad dokumentation skapar förståelse för vikten av dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet. Det är viktigt att pedagogerna får se jämförelser över tid som beskriver en helhet av utveckling.

Det finns även visst utrymme för utveckling gällande struktur för dokumentation kontinuerligt över året. Det är viktigt att förskolechef stödjer personalen i att bygga upp en vana av dokumentation i vardagen. Detta för att få en bättre kvalitet i dokumentation tydligare kopplad till verksamhetens pågående arbete istället för en efterkonstruktion producerad inför avstämning som dessutom ökar stresspåfrestning på personalen.

2.5 Vad är kvalitet i förskolan?

Det råder konsensus bland Varbergs kommunala förskolechefer gällande vilka faktorer som ger en positiv påverkan på verksamheten och skapar en förskola med hög kvalitet. Pedagogiskt och didaktiskt medvetna pedagoger, en flexibel verksamhet som formas efter barnets intressen och sätt att lära samt kunskap kring hur man synliggör ett barns lärande och utveckling leder till en förskola med hög kvalitet.

2.5.1 Medvetenhet hos pedagogen

Den främsta gemensamma nämnaren när Varbergs kommunala förskolechefer ombeds beskriva en förskola med god kvalitet är en förskola med medvetna pedagoger. Med medvetna pedagoger menas pedagoger som ser varje del i verksamheten som en del av en helhet. De kan i varje enskild process se kopplingen till det övergripande uppdraget och nyttja pedagogiska verktyg för ett bemötande till barnet som främjar utveckling.

En medveten pedagog har i hög grad kapacitet att reflektera kring sin egen roll i verksamheten samt hur den påverkar barnets progression. En medveten pedagog är professionell och kan ställa sin person utanför förskoleärrollen för att objektivt reflektera över sina egna arbetssätt och arbetsformer.

2.5.2 Att synliggöra progression

Aktionsforskningen har medfört att pedagog i större utsträckning kan beskriva sin egen utveckling och sitt eget lärande. Men att beskriva och synliggöra barnets progression är fortfarande ett utvecklingsområde som behöver ytterligare fokus. Att beskriva progression i förskolan handlar ingalunda om att gradera barnets prestation i jämförelse med andra barn utan att på individnivå kunna beskriva ett utgångsläge, en medveten pedagogisk påverkan och en progression i barnets utveckling och lärande. På de enheter där man lyckats beskriva barnets progression har en större medvetenhet kring vilka faktorer som påverkar skapats.

2.5.3 Flexibilitet

På en förskola med hög kvalitet finns ett väl fungerande samarbete. Det finns ett samspel mellan pedagogerna som med en gemensam pedagogisk grundtanke ständigt är beredda att bemöta barnen med de förutsättningar som finns i nuläget. Pedagogerna nyttjar hela förskolearealen och

skapar "rum i rummet" både i inomhus och utomhus varefter barnen delas in i flexibla grupper efter intresse och behov. Det finns även ett samspel mellan avdelningar där man stöttar varandra kollegialt.

Vidare är pedagogerna flexibla i det pedagogiska arbetet. På en förskola med hög kvalitet är pedagogerna hela tiden medvetna om barnens intressen och kan vara flexibla i den pedagogiska verksamheten för att hela tiden knyta an läroplan och Barn- och utbildningsnämndens övergripande mål till de intressen barnen uppvisar.

3 Fokus framåt

Det systematiska kvalitetsarbetet är fortgående och följande är exempel på punkter som kommer att läggas extra vikt vid under nästkommande år:

- Synliggöra barnets progression. Förskolan måste bli bättre på att synliggöra barnets progression. Att på djupet kunna reflektera över på vilket sätt det enskilda barnet lär. Detta för att utmana och främja barnets utveckling som enligt forskningen beskriven ovan i kapitel 2 påverkar barnet många år upp i grundskolan.
- Utarbeta tydlig plan för matematikutveckling och språkutveckling. Förskolan ska tillsammans med grundskolan och genom förstelärare i bägge verksamheterna utveckla en tydlig strategi för hur förskolan kan bidra till barnets och senare elevens matematik- och språkutveckling.
- Anpassning av lärmiljön. Det är ett pågående fokus att utveckla lärmiljön i förskolan ur ett barnperspektiv. Lärmiljön måste ständigt utvecklas för att göras tillgänglig för barnet efter intresse och behov. Exempel: att skapa en bygghörna, teaterhörna, osv. Det vill säga göra barnet mer delaktig i lärmiljöns utformning.
- Aktionsforskningen ska innefatta hela verksamheten. Vidare fokus ska läggas på att få aktionsforskningen att genomsyra hela verksamheten. Där ligger stor del av ansvaret på ledarskapsrollen. Förskolechef måste sätta upp höga och tydligt formulerade förväntningar på sin verksamhet men samtidigt också stödja för att skapa trygghet och självförtroende.

3.1 Pilotprojekt; Budskap i bild och text.

3.1.1 Inledning och bakgrund

Vid övergången mellan förskola och förskoleklass, grundskola och fritidshem ställs barn och elever inför nya utmaningar och krav. Skolverket har uppmärksammat betydelsen av välfungerande övergångar som en betydelsefull faktor för en god skolgång. Skolverket betonar vikten av att tillvarata och bygga vidare på de kunskaper och färdigheter som barn har med sig från tidigare verksamheter.

En stor brittisk studie¹² visar att barn som blir regelbundet lästa för har lättare att lära sig när de börjar skolan. Studien visar att boken har en särställning och att läsning är den enskilt viktigaste faktorn för att utveckla ordförråd och läslust. Det är därför betydelsefullt att förskolan regelbundet erbjuder alla barn läsoplevelser.

Det råder inom forskningen¹³ konsensus om att läs- och skrivutvecklingen inte startar i samband med att barn deltar i formell undervisning. I stället är det så att barn redan tidigt i livet utvecklar en uppfattning om läsning eftersom skriftspråket som fenomen förekommer i många olika sammanhang i omgivningen och i samhället.

3.1.2 Levande läsning

Budskap i bild och text är i viss mån en uppföljning av pilotprojektet Levande läsning.

Under 2014 genomfördes pilotprojektet Levande läsning¹⁴ vid två förskolor i Varbergs kommun. Förskolepersonal och modersmåls lärare uppmanades att läsa och samtala med ett barn åt gången vid upprepade tillfällen under en fyra veckors period och dokumentera läsningen i läsloggar. Resultatet visade på en ökad medvetenhet om läsning i förskolan och ett mer didaktiskt förhållningssätt vid läsning. Samtliga aktörer i projektet uttrycker att man utvecklat en ökad insikt i läsningens betydelse och dess potential för lärande och språkutveckling.

Budskap i bild och text avser att metodutveckla "den upprepade enskilda läsningen" som prövades under Levande läsning genom att läsningen fördjupas i samtal där barnen med pedagogens stöttning utforskar bokens bild och text. Genom kompetensutveckling hos personalen samt vidare fokus ska barnen bli aktiva medskapare som tillsammans med pedagogen kritiskt granskar bild och text och bygger förståelse för innehållet med hjälp av språket. Projektet involverar alla barn men vill med "den upprepade enskilda läsningen" framförallt nå barn med begränsade läserfarenheter.

¹² Formby (2014)

¹³ Fast (2007); Jönsson (2007); Liberg (2006); Mellgren och Gustavsson (2005); m.fl.

¹⁴ Mellgren och Bengtsson (2015)

3.1.3 Syfte

- Skapa en övergång mellan förskola- förskoleklass-fritidshem och grundskola som vilar på en pedagogisk samsyn och kontinuitet när det gäller läsdidaktik och att förstå och kritiskt tolka bild och text.

3.1.4 Mål

- Ökad måluppfyllelse - Fler elever når målen i svenska för årskurs 3, LGR 11.
- Ökad kompetens om faktorer och tillvägagångssätt som bidrar till att barn/elever utvecklar sin förmåga att läsa, förstå och kritiskt tolka bild och text.
- En ökad kunskap om läsdidaktik, såsom ett gemensamt förhållningssätt och professionellt språkbruk.
- Öka antalet planerade lästillfällen i förskola, förskoleklass, fritidshem och skolans åk 1-3.
- Tydligt fokus på läsning och samtal om läsning inom verksamheterna förväntas ge synergieffekter på föräldrars läsaktiviteter med barnen.

3.1.5 Genomförande

Det kollegiala lärandet med pedagogers lärande är i fokus. Genom fortbildning får pedagoger en ökad kompetens om faktorer och tillvägagångssätt som bidrar till att barn/elever utvecklar sin förmåga att läsa, förstå och kritiskt tolka bild och text.

Stor vikt läggs vid metoden "Upprepad enskild läsning", som innebär att pedagoger läser högt och samtalar med ett barn i taget under ca 10 minuter vid upprepade tillfällen under två veckor.

Fortbildningens arbetsformer är föreläsningar, workshops, litteraturseminarier, erfarenhetsutbyte och uppgifter att genomföra mellan sammankomsterna i undervisningen/verksamheten. Språk-, läs- och skrivutvecklare samt förstelärare leder och stöttar processen. Forskare, bibliotekarier och konstpedagog bidrar med sin kompetens.

3.1.6 Medverkande

Medverkande är drygt sextio personal i form av pedagoger i förskolan, förskoleklass och fritidshem, samt skolbibliotekarier på Hagaskolan och Lindbergs skola samt förskolor kopplade till dessa. Projektet leds av en projektgrupp bestående av rektor, förskolechef, bibliotekarie stadsbiblioteket, forskare vid Göteborgs universitet, förstelärare samt kommunens språk-, läs- och skrivutvecklare. Projektgruppen ansvarar för uppföljning, utvärdering och dokumentation av de insatser som görs. Erfarenheter från projektet dokumenteras som en del i det systematiska kvalitetsarbetet och sprids vidare på lär-möte till förskolechefer, rektorer och andra intresserade.

4 Referenser:

- Alerby, E. Arnquist, A. Backman, Y. Sylva, K. m.fl. (2012) *Forskning om undervisning och lärande 8 - Samspelet mellan forskning och skola*, stiftelsen SAF i samarbete med Lärarförbundet, Princo Bergs, Virserum.
- Barn- och utbildningsnämnden Varberg (2015), *Barn- och utbildningsnämndens mål 2016-2018*, BUN 2015/0328.
- Barn- och utbildningsnämnden Varberg (2015), *Tyck till om ditt barns förskola 2014-2015 150904*, BUN 2015/0428
- Fast, C. (2007) *Sju barn lär sig läsa och skriva. Familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Formby, S. (2014). Pearson. National Literacy Trust Children's early literacy practices at home and in early settings: Second annual survey of parents and practitioners.
- Forskning i korthet (2014:3) *En stark start: kvalitetsfaktorer i förskolan*, Kommunförbundet Skåne, Lund.
- Gustavsson, K. & Mellgren, E.(2005). Barns skriftspråkande. Att bli en skrivande och läsande person. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, (hämtad 2015-11-18), <http://ips.gu.se/samverkan/uppdragsutbildning/aktionsforskning>, Göteborg: Göteborgs universitet
- Jönsson, K. (2007). Litteraturarbetets möjligheter. Malmö: Malmö högskola.
- Lidberg, C. (2006). Hur barn lär sig läsa och skriva. Lund: Studentlitteratur.
- Mellgren, E. & Bengtsson, M. (2015). LEVANDE LÄSNING. Varbergs kommun: Varberg.
- OECD (2011), *Starting strong III: A Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care*, OECD Publishing, Paris.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan. Lpfö 98. Reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes.
- Sylva, K. (2012). *Förskolläraren viktigast för förskolans kvalitet*, Förskolebrevet 5/2012, skolporten.